

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

VNÍMÁNÍ INSTITUTU VĚZEŇSTVÍ Z POHLEDU
ODBORNÝCH PRACOVNÍKŮ

Bakalářská práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Natálie Prosecká

Vedoucí práce: Mgr. Blanka Kissová

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Vnímání institutu vězeňství z pohledu odborných pracovníků*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne .....

Podpis .....

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce, Mgr. Blance Kissové, za neustálou podporu, konzultace a za odborné, a především užitečné rady při psaní této práce.

Anotace

Jméno a příjmení:	<i>Natálie Prosecká</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	<i>Kulturní antropologie</i>
Obor obhajoby práce:	<i>Kulturní antropologie</i>
Vedoucí práce:	<i>Mgr. Blanka Kissová</i>
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Vnímání institutu vězeňství z pohledu odborných pracovníků
Anotace práce:	V bakalářské práci se věnuji analýze toho, jak odborní pracovníci vykonávají a vnímají svoji práci ve vězeňském institutu či probačních službách. Primárně se soustředím na vliv těchto profesí a analyzuji to, zda má nějaký dopad na jejich socializaci v širší společnosti. Při kvalitativním výzkumu jsem využila metodu zakotvené teorie, kdy jsem se na již dříve zkoumaném poli snažila najít nové informace, a ve výsledcích výzkumu vycházím především z výpovědí mých respondentů.
Klíčová slova:	vězení, moc, trest, dozorce, probace, mediace, práce, pracovník, vliv
Title of Thesis:	Perception of the penitentiary institute from the point of view of professionals workers
Annotation:	In this bachelor's work, I analyse how professionals perform and perceive their work at a prison institute or probation services. My primary focus is on the influence of these professions and analysing whether it has any impact on their socialisation in wider society. In qualitative research, I have used the method of enshrined theory, where I have tried to find new information in a field previously examined, and I base my research results primarily on the testimonies of my respondents.

Keywords:	Prison, power, punishment, jailer, probation, meditation, work, worker, effect
Názvy příloh vázaných v práci:	
Počet literatury a zdrojů:	16
Rozsah práce:	38 s. (56 804 znaků s mezerami)

OBSAH

Anotace	4
Úvod	7
1. Historie a současnost vězeňství	9
1.1 Historie a současnost Českého vězeňství	9
1.2 Typologie věznic	11
1.3 Pracovníci ve vězení	12
1.4 Probační a mediační služba	15
2. Pojetí moci a disciplíny	18
2.1 Michel Foucault	19
2.2 Philip Zimbardo	22
2.3 Roland Girtler	24
3. Metodologie a limity práce	
3.1 Metodologie	25
3.2 Limity	27
4. Výzkumná část	
4.1 Motivace	28
4.2 Každodennost	29
4.3 Právní a vězeňský systém	32
4.4 Vnímání a vliv	33
Závěr	36
Seznam použitých zdrojů	37

Úvod

V bakalářské práci se věnuji analýze toho, jak odborní pracovníci vnímají svoji práci a nakolik může tato práce ovlivňovat jejich socializaci ve společnosti. V teoretické části vycházím z odborné literatury, například od známých autorů Michela Foucaulta, P. G. Zimbarda či R. Girtlera. Dále čerpám také z odborných článků. Jako klíčové dílo pro svoji práci považuji dílo *Dohlížet a trestat* právě od výše zmíněného autora Michela Foucaulta. Jedná se o dílo, které analyzuje sociální a teoretické mechanismy, které stály za změnami v západních trestních systémech v moderní době. Autor napsal v díle celkem čtyři části, jedna z nich je část o moci a disciplíně, kterou primárně rozebírám a poukazuji na ni u pracovníků. Stručně v práci také popisuji poznatky o historii vězeňství, od jeho vzniku až po současnost. Také okrajově zmiňuji typologii věznic, kategorizaci odborných pracovníků – od nejnižšího postavení po nejvyšší, což mé práci přineslo alespoň minimálně nějaké přiblížení procesu vězeňského institutu.

V druhé, praktické části práce zahrnuji participanty jakožto zaměstnance věznic či probační a mediační pracovníky. Jako metodu získávání informací jsem použila strukturované a polostrukturované rozhovory, které mi napomohly k tomu, abych měla jasnou osnovu otázek, které doplňovaly další otázky, doplňující debatu s pracovníky. Mé otázky směřovaly například na to, jak se pracovníci k takové práci dostali, jak dlouho ji vykonávají a také proč takovou práci chtěli vykonávat. Hlavním cílem ale bylo zjistit, jak je tato práce ovlivnila či ovlivňuje. Jak může prostředí jako věznice, či lidé s kterými pracují, ovlivňovat jejich pohled na život. Díky analýze kódování, která probíhala tak, že jsem rozebírala odpověď po odpovědi respondenta, jsem se dostala více do hloubky rozhovorů

a uchopila určité poznatky, které na první pohled nebyly tak zřejmé. Také mě zajímalo, jak by se podle pracovníků mohla vězeňská správa změnit, jaký je jejich pohled na celkový institut vězeňství a jaký byl jejich pohled předtím, než nastoupili do takové profese. Výzkum se také zabývá otázkou, zda si pracovníci myslí, že jsou pachatelé napravitelní, a jestli je podle nich vězení adekvátním trestem. Také jedna z mých výzkumných otázek je, zda si pracovník nějak kategorizuje vězně.

Cílem mojí práce je pochopit a analyzovat to, jak může člověka ovlivnit každodenní práce s odsouzenými jedinci v prostředí jako je právě věznice. Zajímá mne, jakým způsobem vnímá pracovník svoji práci, situaci a osoby, s kterými pracuje. Výzkum se tedy zabývá tím, jak vězeňský institut a práce s ním spojená funguje a jak je popisována očima odborných pracovníků. Jak sami participanti vnímají svoji práci a jak si myslí, že ovlivňuje jejich socializaci ve společnosti. K psaní takové práce mě motivovala moje samotná zvědavost a zájem o tento obor. Jak vnímají lidé svou přítomnost a svět, když vykonávají jak psychicky, tak fyzicky těžkou práci. Fyzicky je náročná pro pracovníky věznice, kteří musí chodit na obhlídky cel, musí mnoho hodin stát na jednom místě a musí být zdatní při řešení určitého problému s vězni. Výzkum má přiblížit co obnáší práce například vězeňského dozorce či probačního pracovníka, jaká je jejich rutina, každodennost či s jakými problémy se musí potýkat.

Moji práci ovlivnilo i odvětví vzdělávání – andragogiky, ale také částečně odvětví psychologie. Ve výzkumu se zajímám o práci odborných pracovníků, ale i o to, jak zvládají svoji profesi vnitřně v sobě. Každý z pracovníků se vyrovnává se svojí profesí po svém a na každého ta profese působí jinak. Z pohledu antropologie zkoumám každodennost pracovníků a jak vnímají určitý vliv prostředí, ve kterém pracují.

1. Historie a současnost vězeňství

Pro stručné přestavení historie vězeňství jsem vybrala dataci až od století 18. a 19. *„Na přelomu 18. a 19. století docházelo k přechodu od trestání přímo k vězení. Podstatná část vězeňství, značí zajisté významný moment v trestní justici: její přístup k humanitě. Na přelomu dvou století definovala nová legislativa moc trestat jako obecnou funkci společnosti, která je praktikována stejným způsobem na všech jejích členech a v níž je každý člen společnosti stejně zastoupen. Tím, že nová legislativa učinila vězení trestem, nastolila procedury ovládnutí, charakteristické pro určitý typ moci. Vězení jakožto trest se ujalo velmi brzy a rychle. Na začátku 19. století se vězení jevílo ještě jako něco nového, přesto se ukázalo, že je zapojeno do fungování společnosti. Ostatní druhy trestání z 18. století pomalu upadaly.“* (Foucault, 2000, s.320)

1.1 Historie a současnost Českého vězeňství

Přestavba českého vězeňství byla zahájena brzy po revoluci v letech 1990–1992. Bylo potřeba změnit nebo realizovat nové zákony týkající se vězeňské služby. V roce 1992 byly zpracovány nové koncepce rozvoje pro vězeňství. Byl také vybudován nový Institut vzdělávání vězeňské služby. (Malá, 2003, str. 57) Co se týče vězeňské služby, až do roku 1920 nepotřebovali vězeňští dozorcí žádné odborné vzdělání. Na tyto pozice nastupovali přednostně bývalí vojáci. Na vedoucí pozice věznic a nápravných zařízení pak byli umisťováni zpravidla důstojníci. V roce 1920 přišla zásadní změna a nově museli zájemci o práci dozorce před přijetím

absolvovat přípravný tříměsíční kurz završený praktickou zkouškou. V této době jsou přípravné kurzy a zkoušky běžné zároveň s fyzickými, psychickými a zdravotními testy. Plyne z toho to, že ne každý může vykonávat tuto práci, musí projít danými testy, aby prokázal, že je jak psychicky, tak i fyzicky zdatný pro vykonávání této práce. Vězeňská služba od období první republiky až do dnešní doby pečlivě dbá na vzdělávání svých zaměstnanců. Od roku 1931 patřilo mezi povinnosti dozorců alespoň jednou za tři roky absolvovat odborný pokračovací kurz. (Nečas, 2017, s. 26)

Vězeňská služba ČR jako taková odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Bezpečnost a dodržování zákonnosti, jak vězňů, tak i veřejnosti by mělo být na místě prvním. Vězeňská služba ČR zahrnuje výkonnou složku a správní službu a člení se i na vězeňskou stráž. (Malá, 2003, s. 82) Vězeňská služba České republiky provádí ostrahu a správu u 10 vazebních věznic a 25 běžných věznic, zajišťuje také výkon vazby a trestu odnětí svobody, spravuje detenční zařízení, zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti, zajišťuje eskorty vězněných osob. (Vězeňská služba České republiky) Aby v této době mohl jedinec vykonávat například práci vězeňského dozorce musí splnit následující podmínky:

Studentka: Co všechno jste musel splnit pro to, abyste dostal práci ve vězeňské službě?

Respondent 1: „No, základními předpoklady pro vykonávání této práce jsou stanovené podmínky, které musí každý uchazeč splnit, jinak není možné se o zaměstnání ucházet. Uchazeč musí být občan České republiky a starší 18 let. Dále musí doložit, že získal minimálně střední vzdělání. Samozřejmostí je trestní bezúhonnost (doložení rejstříku trestů), svéprávnost – způsobilost k právním úkonům, zdravotní způsobilost, určitá fyzická zdatnost a psychická odolnost.

Důležité je úspěšné absolvování přijímacího řízení, které obsahuje fyzické testy, zdravotní prohlídku a psychologické vyšetření. Potom při úspěšných výsledcích může být uchazeč přijat do služebního poměru na dobu určitou, následuje základní odborná příprava pro výkon povolání.“

1.2 Typologie věznic

V ČR jsou od října 2017 dva typy věznic: s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. V ostraze je vytvořen systém tří oddělení diferencovaných podle stupně zabezpečení: oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Stupeň zabezpečení je určen na základě vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik. Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost, zejména s ohledem na trestnou činnost, za kterou mu byl uložen trest, délku trestu a formu zavinění a s přihlédnutím k tomu, zda již byl ve výkonu trestu. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného, v níž se zohledňují zejména povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestu a hrozba útěku. Ve vazební věznici jsou drženi ti, kteří byli soudem vzati do vazby, například proto, aby jim byl zabráněno odcestovat ze země a vyhnout se trestu. Ve vězení jako takovém, jsou odsouzení, kteří jsou zde umístěni po vazbě a vykonávají trest odnětí svobody. Muži jsou odděleni od žen, a obvinění od odsouzených. Věznice se člení do dvou základních typů. První je věznice s ostrahou, která se ještě dělí na nízký, střední či vysoký stupeň zabezpečení. Druhý je věznice se zvýšenou ostrahou, tam se odváží vězni, kteří spáchali podle stupnice vězeňské služby ty nejhorší a nejtěžší trestné činy jako je například vražda. (Vězeňská služba ČR)

1.3 Pracovníci ve vězení

Nyní se příslušníkem vězeňské služby může stát každý uchazeč, který má občanství ČR, trestní bezúhonnost, minimálně střední vzdělání zakončené maturitou. Musí také prokázat dobrou psychickou a fyzickou způsobilost. Z celkového počtu opravdu vážných zájemců o služební poměr splní podmínky okolo 50 %. Autorka Malá zmiňuje také, že personál ve vězení je docela početný, ale v dnešní době probíhá několik kauz o tom, jak má vězeňská služba podstav na pracovních místech, i z pohledu mých respondentů chybí ve vězeňském systému jak peníze, tak i pracovníci. Ve věznicích dále pracují strážníci, kteří zajišťují ochranu budovy věznice zvenčí i uvnitř – na věži, na bráně. Zabezpečují doprovod pro vězně, kteří chodí k lékaři, na vycházky, k návštěvám či k vyšetřování, pokud jsou ve věznicích. Zařizují také eskort vězňů k soudům či do jiných věznic. Ze strážných se později mohou stát dozorcí, kteří pracují přímo s vězněnými osobami. Jsou také v blízkém kontaktu s dalším personálem věznice, jako je například vězeňský psycholog či vychovatel. Nadřízenými strážným jsou inspektor strážní služby a vrchní inspektor strážní služby. Nejvyšší postavení ve věznicích nese ředitel. Má nejvyšší moc, ale také největší zodpovědnost, zodpovídá tedy za všechno, co se může ve věznicích stát. Ředitel věznice má dva zastupující pracovníky, kteří zajišťují chod ekonomického oddělení a věnují se strážní službě a výkonu vazby či trestu. (Malá, 2003, s. 77) Výše jsem již zmiňovala, že pro pracovníky ve vězení může být jejich práce psychicky náročná, a to z několika důvodů, jeden z nich zmiňuje v odpovědi můj respondent na otázku, jak se ve své profesi cítí a jak ji vnímá.

Respondent 3: „Jedinej rozdíl mezi náma a vězněma je ten, že my můžeme v 7 večer odejít domů. Když jsem přišel do práce, tak jsem musel odevzdat veškerý svoje věci, jako třeba telefon. Když jsem si chtěl nebo potřeboval jít zavolat musel sem jsem se zeptat svého nadřízeného, a vycházet ven jsem taky jen tak nemohl. Chodil jsem tam jakoby „jen“ do práce, ale stejně sem si taky připadal jak vězeň, dokonce i jídlo jsme měli podobný.“

Respondent pracoval v Mírovské věznici 7 let jako vězeňský dozorce. V dalších rozhovorech vypovídal o tom, jak celkový život ve vězení je „pohoda“ – *„Nevím u nás měli na každé cele televizi, měli pohodu. Tohle, kdyby viděli lidi, kterým nějaký vězeň zabil někoho z rodiny, tak by se jim to asi nelíbilo. Mají tam až moc velkou pohodu.“* Je diskutabilní to, jak vězení na každého vězně může působit, ale mým předmětem výzkumu je vliv práce s těmito lidmi na dozorce. Můj respondent sice tvrdí, jak je lehké „sedět“, ale proč je tedy zapotřebí probačních a mediačních služeb? Proč je potřeba člověku znovu pomáhat k resocializaci nebo k celkovému novému začlenění do společnosti, když je vězení taková „pohoda“, jak můj respondent tvrdí. V dnešní strukturované společnosti není jednoduché se znovu začlenit, není lehké získat dobrou práci s takovým rejstříkem. S tímto mě obeznámila probační úřednice: *„Jeden z případů byla zdravotní sestra, paní okolo čtyřiceti let. Měla stabilní, dobrou práci, dokud se nedostala do určitých finančních problémů a dluhů, kdy nebyla v konečné fázi schopna splácet a byla odsouzena. Nikdy se již k práci zdravotní sestry nevrátila, byla s tím smířena, ale bylo těžké najít práci někomu, kdo má takhle nastavený životní standard alias práci zdravotní sestry, například ve skladech určitých obchodů. Nikde nebrali ohled na to, že to byla dříve zdravotní sestra, když měla záznam v trestním rejstříku.“*

Přece jen, kdyby nebyla zapotřebí žádná pomoc během či po výkonu trestu nebyli by ve vězení psychologové. Vězeňští psychologové nejsou ve vězení primárně proto, aby udržovali pořádek na celách či zadávali pokyny vězňům. Ve vězení je zapotřebí, aby zde byl někdo, na koho se mohou vězněné osoby obrátit při potřebě nějakého svěření, rady či pomoci. Psychologové také přispívají k určení stavu či chování vězněho, například při žádosti o dřívější propuštění z výkonu trestu. Zabývám se otázkou, z jakého důvodu si dozorce myslí a tvrdí, že je vězení „pohoda“? Z rozhovoru vyplývá, že si dozorce připadá jako vězeň, protože musí odevzdat své osobní věci – stejně jako vězněná osoba, nesmí vycházet z prostor věznice – stejně jako vězněná osoba, má dané pauzy na oběd (i podobné jídlo) – stejně jako vězeň by měl uposlechnout pokynu jít na oběd či večeři. Například jak dozorce, tak vězeň nemá svoje osobní oblečení. Vězněná osoba má většinou nějakou košili a kalhoty, dozorce dostává pracovní uniformu. Oba pocífuji určitou ztrátu identity. Musí být přece nekomfortní připadat si jako vězeň a mít více méně stejné podmínky ve věznici. I přesto, že nemají možnost stejně trávit volný čas, je spekulativní, zda si stěžuje proto, protože ví, jak hrozné to je, ale zároveň tvrdí, že je to pohoda, protože vězněná osoba nemá žádné povinnosti, ale za to dozorce tam musí chodit a dohlížet na ně a celkově pracovat. Při rozhovoru mi svou mimikou dával najevo, že je to obtíž pracovat s takovými lidmi. Zároveň, ale vypovídal v rozhovoru o tom, že si sám dobrovolně o vězních nezjišťuje žádné informace, například za jaký trestný čin je dotyčný odsouzený ani na jak dlouho má trest odnětí svobody. Podporuje tohle jeho moc, že jsou to pro něj „jen“ bytosti, na které má dohlížet? Je to možné považovat také za obranu proti strachu, ale zároveň respondent popisuje, že strach ve své práci neprožívá, a že vězněné osoby nijak nekategorizuje. Při shrnutí celého rozhovoru jsem došla k závěru, že participant mluvil nadřazeně a hodně si

protiřečil. Mluvil nadřazeně proto, že si uvědomuje, že jsou na stejném místě ve stejných podmínkách, akorát on za to dostává plat? Může za takové pocity určitý náš nastavený systém? Systém, který sama vnímám, jako že má nastolovat určitý pocit moci pro dozorcí pracovníky? Už i například v tom, že má lepší oděv jako je uniforma. Dává mu právě ta uniforma pocit určité nadřazenosti moci nad vězněm? „*Symbol authority, který dokáže spustit naše mechanické vyhovění, je oblečení. I když hmatatelnější než titul, je oděv, do nějž se halí autorita, stejně tak zfalšovatelný.*“ (Cialdini, 2009, s.169)¹

Mimo dozorců a psychologů pracují ve vězení i sociální pracovníci. Sociální práce ve vězeňství je velmi specifická a odborná práce, ve které pracovník musí být odborníkem právě na sociální práci, musí umět jednat s lidmi, řešit konflikty a nabídnout například určité východisko z problému. V České republice působí ve věznicích stovka sociálních pracovníků a pracovníc, a jsou garanty kontinuální sociální práce. Sociální pracovníci jsou v kontaktu s orgány státní správy a neziskovými organizacemi. Musí mít také znalosti právních předpisů a být zběhlý v oblasti sociálního poradenství. Za takového sociálního pracovníka, který se věnuje poradenství se dá považovat i probační a mediační pracovník, který tedy působí mimo prostory věznice.

1.4. Probační a mediační služba

Při koncepci českého zákona byli tvůrci inspirováni myšlenkou restorativní justice a rozhodli se pro konstrukci, jednoduše řečeno zastřešit probaci a mediaci. Výsledkem byl zákon o probačních a mediačních

---

¹ A second kind of authority symbol that can trigger our mechanical compliance is clothing. Though more tangible than a title, the cloak of authority is every bit as fakable.

službách. Inspirací byl rakouský model tamější služby, která je sice privátní organizací a z velké části je financována státem, ale také tímto způsobem sdružuje mediační a probační složky. Konstrukce zákona a cílů, která vedla ke zřízení služby a koncepce probační a mediační služby byla postavena právě na předpokladu, že klíčovou oblastí pro její účinné působení musí být přípravné řízení trestní a řízení před soudem. V této fázi nabízí probační a mediační služba obviněnému a poškozenému služby, které zaměřuje primárně na urovnání konfliktů v souvislosti s trestnou činností. (Štern a kolektiv, 2010, s. 37)

V čele organizace je ředitel, který je jmenovaný a odvolávaný ministrem spravedlnosti. Ředitel zajišťuje chod probačních a mediačních služeb po stránce jak personální, tak i hospodářské, finanční a organizační. Chod probační a mediační služby ve vztahu k soudům, orgánům Policie ČR, zajišťují střediska, které má na starost jejich vedoucí středisek probační a mediační služby v daném městě. Odborné služby provádí probační úředníci a asistenti, kteří musí před nástupem do této organizace splnit různé kvalifikační požadavky a dosáhnout předepsaného vzdělání. Probační asistent musí projít ústním pohovorem a mít ukončenou alespoň střední školu s maturitou. Probační úředník, ale musí mít vzdělání vyšší, a to magisterské, nejlépe tedy v oboru zaměřeném na sociální práci či jiné humanitní vědy. Pracovní náplň pracovníků organizace se dělí do základních pěti agend. Jedná se o agendy mediačních činností, probačních činností, obecně prospěšných prací, podmíněného propuštění s dohledem včetně domácího vězení a rozsáhlou agendu mladistvých v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. (Štern a kolektiv, 2010, s. 38)

Pro přiblížení toho, jaká je náplň probačního a mediačního pracovníka poslouží výpověď respondentky č. 4, která vykonává práci vedoucího probačního úředníka v probační a mediační službě.

Studentka: Mohla bych Vás poprosit o přiblížení Vaší každodennosti v práci?

Respondent 4: *„Naše práce je jednak setkávání s klienty, návštěvy v místě bydliště, ale hlavně papírování. Tzn. záznamy píšeme s klienty, píšeme záznamy o průběhu dohledu, záznamy o průběhu výkonu trestu obecně prospěšných prací. Naším každodenní prací jsou papíry, počítač a klienti.“*

Studentka: Slouží probační a mediační služba tedy k tomu, abyste vy, jako pracovníci nějakým způsobem dohlíželi například na osobu, co vyjde z výkonu trestu?

Respondent 4: *„Nejenom, naši klienti jsou jednak osoby odsouzené k výkonu alternativních trestů, tzn. trestů nespojených s odnětím svobody, jsou to například obecně prospěšné práce, domácí vězení, osoby, které mají podmíněně odložený trest svobody a ve zkušební době jim byl uložen dohled. Plus také pracujeme s klienty, kteří byli propuštěni podmíněčně z výkonu odnětí svobody. Na středisko probační služby se dostane jenom ten člověk, který v průběhu podmíněného propuštění odnětí svobody má uložený dohled. Pracujeme také s oběťmi trestných činů, s poškozenými v trestních věcech. Před jednáme uložení alternativních trestů, případně zprostředkujeme setkání poškozeného s pachatelem tzv. mediaci. A napomáháme především k tomu, aby ten spor byl řešen mimosoudní cestou.“*

Mediace je tedy odborný postup pracovníků probační a mediační služby, realizovaný v první fázi před rozhodnutím státního zástupce či soudce. Smyslem mediace je urovnání či umírnění konfliktu mezi obětí a pachatelem. Mediace dělíme na dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora. V případě, kdy nejde

uskutečnit mediace, měl by pracovník realizovat jiné metody směřující k urovnání konfliktu mezi obětí a pachatelem. Pracovník má tedy úlohu mediátora, který je nezávislý, nestranný a přímo nezasahuje do konečného výsledku mezi obětí a pachatelem. Z názvu probační a mediační služby vyplývá to, že se zabývá nejen mediací, ale také probací a probačním dohledem. Pojem probace má význam určitého ověřování či zkoušení. Pracovníci služeb mají za úkol ověřovat své klienty, zda plní veškeré podmínky, jako je třeba nepít alkohol, neužívat drogy a v první řadě – nepáchat žádnou trestnou činnost.

Studentka: Pohybujete se hodně v terénu? Navštěvujete a následně kontrolujete vaše klienty?

Respondentka 4: *„Určitě, navštěvujeme klienty v místě bydliště, to je důležitá součást naší práce, abychom si udělali představu, jak to vlastně funguje u klientů doma, díky návštěvám máme i možnost mluvit s rodinnými příslušníky. Máme si možnost ověřit informace, které oni nám tady sdělují. Většinou se domlouvají schůzky, kdy navštívíme klienty, nikoho doma nepřepadáváme. Dělo by se tak jedině ve chvíli, kdyby klient přestal chodit na domluvené schůzky a my bychom potřebovaly zjistit co se děje, kdyby byli klienti nekontaktní nebo nevybírali poštu.“*

2. Pojetí moci a disciplíny

„Moc, obecně síla, schopnost působit a prosadit vlastní vůli. Přírozeným základem moci je autorita, často se však musí uplatňovat i prostřednictvím násilí. To vede k sporům o její legitimitu, neboť ta je základní podmínkou akceptibility nositele moci v dané společnosti.“ (Malina, 2009, s.2555)

2.1 Michel Foucault

Michel Foucault se zabývá rozborem několika druhů moci. Rozebírá například moc suverénní či totalitní, kterou označuje jako moc královskou, ta vyžaduje oddanost poddaných a oběť pro zachování trůnu. Moc pastýřská či pastorální, která myslím je nejvíce spojena s mým tématem, plyne z rozvoje k moci zaměřených na jedince a určených k jeho nepřetržitému řízení. Tato moc se nezaměřuje pouze na společnost, ale také na jednotlivce. Má tendenci ovládat jeho každodennost a zároveň na ni dohlížet. Dá se tedy říci, že moc pastýřskou či pastorální uplatňují pracovníci ve vězení? Dozorci ve vězení mají určitou moc nad vězněnými osobami – mohou jim nařizovat kdy mají vstát, kdy mohou jít zpět ulehnout, kdy se zhasíná, kdy se chodí jíst a podobně. Poslední typ moci uvádí moc disciplinární, což je moc, kde je úspěch závislý na postojích jedince.²

Publikace *Dohlížet a trestat* je dílem právě zmiňovaného francouzského filozofa Michela Foucaulta, ve kterém sleduje kulturní posuny, které vedly k dnešní podobě věznic. Jedná se o dílo, které analyzuje sociální a teoretické mechanismy, které stály za změnami v západních trestních systémech v moderní době. Autor napsal v díle celkem čtyři části. Část první pojednává o mučení, je rozdělená na dvě kapitoly – Tělo odsouzených a Lesk a sláva veřejných poprav. Druhá část pojednává o tématu trestání, kde autor popisuje zobecněné trestání a mírnost trestání. Ve třetí části je popsána disciplína a ve čtvrté části je popsáno vězeňství.

Jednou ideální metaforou pro fungování moci v moderní společnosti je tzv. Benthamův *Panoptikon*, který je architektonickou figurou vězeňské kompozice. Zřejmě pro jeho princip dokonalého sledování jedince. „*Princip je*

---

² <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/moc/>

následující: na okraji je budova ve tvaru kruhu; uprostřed je věž; věž je prošpikována širokými okny, která vedou směrem k vnitřní straně kruhu; okrajová budova je rozdělena na jednotlivé cely, z nichž každá prochází celou šířkou budovy; cely mají dvě okna, jedno, směřující dovnitř, odpovídá oknům věže; druhé, směřující ven, umožňuje, aby skrz celou procházelo světlo z jedné strany na druhou. Potom stačí umístit dohlížejícího do centrální věže a v každé cele uzavřít jednoho blázna, nemocného, vězně, dělníka nebo školáka. V důsledku protisvětla je možné z věže pozorovat, jak se rýsují právě proti světlu drobné siluety těch, kdo jsou uzavřeni v celách na okraji.“ (Foucault, 2000, s. 281)

Panoptikon mohl být využíván především jako nástroj například na modifikaci chování či na resocializaci jedince. Dříve mohl Panoptikon zabránit určitým možnostem vzepření proti systému. Pro příklad Panoptikonu můžeme použít příklad Plzeňské věznice, která má půdorys na principu právě Panoptikonu. Panoptikon svým určitým rysem také připomíná Versaillský zvěřinec zkonstruovaný francouzským architektem Le Vauxem. Vyplývá z toho, že se vyměnila zvěř za lidi? Samotný Panoptikon je i otázkou například disciplinace. Podle M. Foucaulta se díky disciplíně tvoří podřízená, vycvičená „poslušná těla“. Disciplínu spojenou s kontrolou aktivity má Foucault rozdělenou do pěti částí. První částí je rozvrh času, kde uvádí striktní model tzv. klášterní společnosti. Tento model měl tři hlavní postupy: stanovit rytmus, vnutit určená zaměstnání, regulovat cykly opakování. *„Všechny osoby... poté co se dostaví ráno na své místo v dílně, a předtím, než započnou svou práci, si umyjí ruce, zasvěť své dílo Bohu a před samotným začátkem práce se pomodlí.“ (Foucault, 2000, s.217)*

Autor ve své publikaci také zmiňuje, že církevní řády se staly v průběhu staletí mistry v disciplíně, byly mistry v otázce času a dodržovaly pravidelnost. Na zjemnění časové regulace měl vliv čas. Začalo se počítat na čtvrt hodiny, minuty a vteřiny. Druhou část, kterou Foucault popisuje je

časové vypracování úkonu. Definuje zde jistý druh anatomicko-chronologického schématu chování. „Úkon je rozložen na své proky; definuje se pozice těla, končetin, kloubů; každému pohybu je přisouzen směr, rozpětí, doba trvání; je předepsán pořádek, v jakém mají následovat. Tělem proniká čas a spolu s ním všechny podrobné způsoby mocenské kontroly. Dále pokračuje k třetímu bodu, který navazuje na bod druhý. Jde o zavedení korelace těla a pohybu. Disciplinární kontrola ukládá nejlepší provázání mezi pohybem a celkovým postojem těla.“ (Foucault, 2000, s.221) Foucault popisuje samotný proces disciplinace jako působení určité moci na tělo, které je pomocí ní vycvičeno. Dle Foucaulta, disciplína těl představuje určitý řád a kontrolu nad sebe samým. Čtvrtým bodem je členění tělo-objekt, což vnímám jako to, že každý bod v těle má určitý smysl a zaujímá určitý objekt. Pátým bodem je vyčerpávající využití. „Princip, který byl skryt pod rozvrhem času v jeho tradiční formě, byl v zásadě negativní, princip ne-zahálení: je zakázáno mrhat časem, jež Bůh stanovil a člověk splácí; rozvrh času má zažehnat nebezpečí, že bude promarněn – zabránit morálnímu provinění i ekonomické nepoctivosti.“ (Foucault, 2000, s.223)

Foucault píše, že jestli máme porozumět mocenským vztahům, je třeba analyzovat určité formy odporu, jakožto i snahu rozpojit tyto vztahy. Formám mocenských vztahů připisuje název „zápasy“ a odpichuje se od řad opozic, které se vyvinuly v posledních letech, jako jsou například opozice vůči moci psychiatrie nad duševně chorým či například moci rodičů nad dětmi. Tedy jako zápas autor zmiňuje například lékařskou profesi, která nekontrolovatelnou moc uplatňuje nad těly pacientů, životem a smrtí člověka. Poté také zmiňuje zápasy takzvaně „bezprostřední“ a „transverzální“. Nakonec se všechny dnešní zápasy točí okolo otázky“ Kdo jsme? (Foucault, 2003, s. 201)

Hlavní cíl zápasů je ale útočit na techniku a formu moci, nikoli na skupinu, elitu nebo třídu. Určitá forma moci, která jednotlivce činí jako

subjekt se objevuje v každodenním životě, který jednotlivce kategorizuje, svazuje s vlastní identitou a vnucuje mu zákon pravdy. Slovo subjekt můžeme vnímat dvěma způsoby. Prvním způsobem je, že subjekt je podřízený někomu druhému, skrze kontrolu, druhý je zase, že subjekt je svázán se svou vlastní identitou skrze svědomí či sebepoznání. Nic méně, stále je v naší společnosti problém s podrobováním, proti submisivitě subjektivity. Důvodem s takovou problematikou v naší společnosti je zřejmě politická forma moci, která se vyvíjela od 16. století. Touto novou politickou formou je stát, který se většinou vysvětluje jako typ politické moci, který ignoruje jedince. Státní moc je velká, je individualizující a totalizující forma. (Foucault, 2003, s. 203) Z mého pohledu je tahle moc velmi vlivná a určitým způsobem strukturuje společnost.

2.2 Philip G. Zimbardo

Zimbardo zkoumal moc pomocí svého Stanfordského experimentu, který se uskutečnil v roce 1971. Pro výzkum života ve vězení byl vystaven inzerát, který hledal dobrovolníky, kteří by strávili ve vězení maximálně 14 dnů a byli odměněni částkou 15 dolarů za den. Výzkumnému týmu se dostalo několika odpovědí, ale bylo vybráno 70 lidí z celkově přihlášených. Vybraní dobrovolníci se měli dostavit k pohovoru a následně k psychologickým testům. Zimbardo do svého týmu zapojil i své studenty, kteří se právě podíleli například na vyhotovení těchto psychologických testů. Výzkumný tým vybral z dobrovolníků hlavně ty, kteří se jevíli, jak psychicky, tak i fyzicky zdatní a ti byli rozděleni náhodnou metodou na vězeňské dozorce a vězně. Jelikož Zimbardo chtěl, aby si dozorcí prostředí věznice opravdu osvojili, pomáhali mu i při vybudování improvizované věznice na katedře

psychologie. Poté co výzkumný tým s pomocí nově dosazených dozorců vybudovali věznici, policie, která spolupracovala s týmem dovezla na výzkumné místo vězně. Vězni byli podrobeni všemu, čemu jsou podrobeni opravdoví vězni – dá se říct, že prošli určitým iniciačním rituálem. *„K iniciaci vězňů do nové role patřilo, že byli svlečeni, odvošiveni a dostali vězeňské šaty – bílé rubáše s výraznými čísly, čapky z nylonových punčoch (ty napomáhaly jednotnému vzhledu a iluzi ostříhaných vlasů), na nohy „vietnamky“, symbolický řetěz na kotník a žádné spodní prádlo.“* (Zimbardo, 2005, s. 124)

Vězni měli za úkol se neoslovovat jmény, ale pouze čísly, která měli na svém vězeňském oblečení, dozorce měli oslovovat „Mr. Correctional Officer“. Jelikož šlo o to zjistit, jak takové prostředí ovlivní chování jak vězňů, tak dozorců, nebylo nikomu řečeno, jak přesně se má chovat. Dozorci měli dané pravidlo, že musí udržovat pořádek a používat obušky pouze jako určité symboly nikoliv jako zbraně. Vězni na začátku experimentu vymysleli, že se pokusí o vzpouru, ale jelikož začali dozorce urážet, situace se vyvinula rychleji, než všichni předpokládali. Dozorci na oplátku za posměchy začali být afektovanější a sadističtí. Nutili vězně se svlékat, klikovat a dokola opakovat jejich vězeňská čísla. Zimbardo zmiňuje, že jim výzkumný tým jim musel stále připomínat, aby se nechovali takto agresivně, a že nejhůře se dozorce začali chovat, jakmile si mysleli, že nejsou pod dozorem. Tento vězeňský experiment musel být ukončen po šesti dnech místo po plánovaných dvou týdnech. Tři vězni dokonce působení na tomto experimentu ukončili ještě dřív, kvůli nezvládnutí stresových situací, či zdravotním komplikacím ze stresu. Zimbardo rozepsal v publikaci poznatky, které mu výzkum přinesl. *„Některé situace mohou mít na jedince tak silný vliv, že vyvolávají chování, které je předem nepředvídatelné.“* (Zimbardo, 2005, s. 128) Je až neuvěřitelné, jak lze dobré lidi donutit ke konání zla, jak fyzického, tak psychického. Myslím si, že tento výzkum měl tolik dobré i špatné kritiky,

právě pro to, že jde o výzkum, který zkoumá charakter lidí, a to, jak lehce je člověk zmanipulovatelný, když získá moc.

2.3 Roland Girtler

Pojem společnost můžeme chápat z různých perspektiv. Můžeme to brát jako pohled na celou společnost například celého státu, anebo třeba společnost jako skupinu určitých lidí, kteří jsou navzájem nějak propojeni. Girtler píše, že právě společnost je ta, co vytváří kulturu, ke které patří společná řeč a vlastní sociální normy. (Girtler, 2001, s.22) Dá se tomu tedy rozumět tak, že Česká republika jakožto společnost poté tvoří vlastní kulturu? Dá se chápat vězení jako určitá okrajová společnost? Ano, Girtler nechce používat slovo subkultura, tak použil slova okrajová kultura, na kterou se díváme skrz prsty. Konstruuje nám společnost pohled na vězení? Setkala jsem se během výzkumu s lidmi, kteří často měli názory na vězení takové, že je pouze pro největší zločince a nebezpečné lidi, kteří jsou pro naši společnost hrozbou. Nebyli to moji respondenti jakožto pracovníci, ale lidé nezaměřeni na tento obor. Je na uvaženu, zda to nezavinila právě společnost, například média. V médiích jsou nám stále ukazovány ty nejhorší případy, které většinou nejsou blízké humanitě, jako různá napadení či vraždy nebo i například daňové úniky či krádeže. Pravdou je, že do vězení se může dostat každý, kdo má například řidičský průkaz, a to nemusí být žádný sériový vrah.

Girtler vnímá okrajové skupiny jako ty neslušné, nebezpečné či přímo zlé. Říká, že nejsou okrajové jenom proto, že nedbají na dodržování trestního zákona, ale také proto, že vybočují celkově z pravidel společnosti a slušného

chování. (Girtler, 2001, s. 29) Girtler také popisuje vězení jako skleníky, ve kterých se naše společnost snaží změnit charaktery lidí. Podstata vězení by měla být v tom, oddělit vězněné osoby od okolního či venkovního světa. Při nástupu do vězení je vězňům odebráno vlastní oblečení a veškeré osobní věci. Dostávají nové oblečení, ale ne s vyšitým jménem, ale s vyšitým číslem, které má zásluhu na ztrátě identity určité osoby. Může se změnit jak charakter dozorců, tak i vězňů tím, že jim právě dáme uniformu či prostý oděv s čísly.

Společnost jako taková je důležitá pro rozvoj člověka a určuje normy, ideály, hodnoty, anebo právě vzorce chování. Jak jsem již výše zmiňovala v rámci probační a mediační služby, pro jedince, který ukončí výkon trestu je těžké se zařadit zpět do běžného života. Pokud byl ve vězení delší dobu, zvykl si na určité normy a vzorce chování právě tam. Jedinec má v sobě daný instinkt, že potřebuje patřit k určité skupině, ale když dotyčný opustí vězení, jakmile se to někdo dozví, společnost mu dá zpětnou vazbu. *„Existují situace, v nichž sociální vlivy jedince zatěžují, patologizují, případně ohrožují jeho fyzickou existenci.“* (Vágnerová, 1999, s. 355)

3. Metodologie a limity práce

3.1 Metodologie

Pro bakalářskou práci jsem si vybrala „Grounded Theory“-Zakotvenou teorii. Zakotvená teorie, jakožto kvalitativní design byla vyvinuta v odvětví sociologie v roce 1967 dvěma výzkumníky Barneyem

Glaserem a Anselmem Straussem. Zastávali názoru, že jiné teorie použité ve výzkumech byly často nevhodné i pro účastníky studie. Zpracovali své nápady i do několika knih. Na rozdíl od a priori teoretických orientací v sociologii, přednesli, že všechny teorie by měly být „zakotveny“ v datech z terén, zejména v akcích, interakcích a společenských procesech lidí. Takto zakotvená teorie předpokládala generování teorie akcí, interakcí nebo procesů prostřednictvím interrelací kategorií informací založených na datech shromážděných od jednotlivců. (Creswell, 2007, s. 63) Analýza v zakotvené teorii se skládá z tří hlavních typů kódování – otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Pro hlubší analýzu rozhovorů jsem použila právě kódování, které mi pomohlo lépe k tomu, abych více porozuměla respondentům.

„Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů. Proto se shromažďování údajů, jejich analýza a teorie vzájemně doplňují. Nezačínáme teorii, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 14) Domnívám se, že pro moji práci je nejvhodnější právě tato teorie, jelikož se zabývám oblastí, která je již zkoumaná a mé zdroje plynou, jak z teorie, tak i od mých participantů. Mým cílem je objasnit tuto zkoumanou oblast a vysvětlit či přiblížit její problematiku. Je to metoda používána při kvalitativním výzkumu, při kterém nezískáváme výsledky pomocí určitých způsobů kvantifikace jako jsou různá statistická měřítka. Získávala jsem informace právě díky schůzkám a rozhovorům, které jsem vedla s respondenty, pohybovala jsem se v místech jako jsou střediska probačních a mediačních služeb, takže jsem dosáhla výsledků pro výzkum i díky určité metodě pozorování.

3.2 Limity

Během výzkumu jsem se dostala do velice uzavřené skupiny lidí, která není zvyklá hovořit o svých pocitech, nesvěřují se, jak vlastně vnímají nějakou svoji realitu kolem sebe. Bylo velmi těžké dostat se k lidem jako jsou pracovníci ve vězení, kontakty na ně nejsou zrovna dostupné. Dá se říct, že jsem využila metodu „snowball“, přes své počáteční respondenty jsem se dostala k dalším respondentům a informacím. Hodně pracovníků ani neodepisovalo na emaily, když odepsali, tak že nemají čas. Snažila jsem se s nimi scházet na místech, která pro by ně mohla být příjemná. Pro získávání informací o této problematice jsem se snažila co nejvíce navštěvovat přednášky blízké tomuto tématu. Jednalo se o přednášku psychologa z vazební věznice nebo například o přednášky pořádané probační a mediační službou, které se zaměřovaly na práci s oběťmi a pachatelé. Celkově jsem realizovala šest rozhovorů, které mi byly užitečné jak pro bakalářskou práci, tak i pro moji vlastní sebereflexi v tom, že vím, jak se mám pro příští rozhovory zlepšit a jak s lidmi příště komunikovat. Je důležité vědět jak a jakou otázku položit, abychom se dozvěděli co nejvíce. Pro získávání informací jsem rozesílala i méně obsáhlé dotazníky pro pracovníky, kteří neměli čas na schůzku, bohužel se mi dostavil pouze jeden a odpovědi byly velice strohé a stručné, tudíž jsem došla k závěru, že osobní schůzka, face to face, na příjemném místě je pro získávání informací lepší, i přesto, že se jedná o velice uzavřenou skupinu lidí. Pro další získávání zdrojů jsem četla odborné i neoborné články, knihy, sledovala dokumenty, které pro mě byly inspirací.

4. Výzkumná část

4.1 Motivace

U respondentů mě zajímala jejich motivace pro určitou profesi, jak se k té profesi dostali a co od práce očekávali. Pro začátek rozhovoru bylo dobré zmínit i to, co dělali pracovníci před touto profesí. V celkovém výsledku se motivace liší u pracovníků v tom, jakou profesi vykonávají, zda jsou to dozorcí nebo probační pracovníci.

Studentka: Co Vás motivovalo k vykonávání této práce?

Vězeňský dozorce – Respondent 2: Hlavní motivací je pro mě to, že jsem zaměstnaný ve státní správě. Výsluhové náležitosti po ukončení služebního poměru jsou samozřejmě taky velkou motivací, to že budu dostávat určitý plat po ukončení této práce má své velké plus. Hlavně tuhle práci někdo vykonávat musí, věřím, že pro veřejnost to není úplně atraktivní práce, ale má to své pro i proti. A hlavně jsem si vždycky přál už od mala, že budu pracovat v uniformě.

Studentka: Proč jste zvolila tuhle profesi a co Vás motivovalo k tomu ji vykonávat?

Probační úřednice, sociální kurátorka – Respondent 5: „Tahle práce se mi zdála nová a zajímavá, ani mi nepříjde, že by o ni někdo z mých blízkých vůbec kdy slyšel. Nic jsem o tomhle oboru nevěděla, ale mám vystudovanou vysokou školu se zaměřením na sociální práci a ta se mi v této profesi hodila. Doufala jsem, že vystudováním sociálním práce budu třeba moci i někomu pomoci, i když to bylo opravdu těžké.

Každopádně jsem do toho šla i s tím, že se něco nového dozvím a využiju to své vzdělání.

Z výpovědí respondentů lze vyčíst, že vězeňský dozorce vyžaduje určitou autoritu, chce být autoritou a z velké části mu v tom pomáhá právě ta uniforma. Za to probační úřednice a sociální kurátorka nosí běžné, denní oblečení během vykonávání své práce a jako autoritu cítí svoje vědomosti, a to že může pomoci druhému člověku.

4.2 Každodennost

„Každodennost je úhrn všedních, pravidelně se opakujících (tzv. repetitivních), a proto předvídatelných lidských činností, které jsou základem soc. reprodukce individua, malé skupiny a takto zprostředkovaně celé společnosti, činností, které se řídí známými, většinou však nepsanými normami a pravidly, jsou specif. časově a prostorově uspořádány a jejich vykonávání předpokládá určitý objem vědění fixovaný v tzv. běžném vědomí (zdravém rozumu, common sense) a vyjadřovaný běžným jazykem. „(Petrusek, 2017)

Každodenní činnosti pracovníků se zabývá jedna z mých dílčích otázek v bakalářské práci. Domnívám se, že je důležité znát jakou mají pracovníci každodennost a jaké povinnosti nese jejich práce, proto abychom mohli lépe pochopit jejich vnímání a pohled na celkovou práci. Z celkových rozhovorů vyplývá negativní postoj k práci. I při rozhovorech jsem se střetla s jejich posunky a mimikou, které působily negativně. Jedna z několika mých otázek se týkala toho, kvůli čemu by pracovník opustil svoje zaměstnání.

Respondent č. 3 opustil svoje zaměstnání především kvůli právě každodennosti, kvůli tomu, že mu nevyhovoval určitý stereotyp práce. Pro mě, jako člověka, který stojí v povzdálí, působí práce jak dozorce, tak sociálního kurátora či probačního úředníka velice zajímavá, obdivuhodná a impulsivní. Je pravda, že tuto práci by měli vykonávat lidé, kteří se umí vyrovnat s věcmi, které nejsou pro život jedince běžné, měli by dobře zvládat krizové a stresové situace. Osobně mě překvapilo, že práci ve vězeňském prostředí někdo vnímá jako stereotyp.

Studentka: Jaká je Vaše každodennost v práci? Jak ji vnímáte?

Vězeňský dozorce – Respondent 2: Tahle práce je pro mě docela stereotyp. Každý den plním dozorčí službu na určeném stanovišti. Dozor nad vězňnými osobami s důrazem na to, aby si plnili své povinnosti, nedocházelo k poškozování majetku, aby řádně uklízeli ubytovací prostory, aby nedocházelo k vzájemným fyzickým útokům mezi vězni nebo k sebepoškozování, sebevraždám, sexuální útokům, krádežím atd. Je toho hodně co se může stát. Máme rozdělené hlídky nad určitými vězni, které musíme hlídat v určitých časových intervalech. Jinak každý den začíná tím, že jsou vězni přepočítáni, jde se vlastně po každé cele a vězni se zapisují. U nás ve vazební věznici máme méně vězňů, ale i tak je to psychicky náročné, i když máme zpřísněný režim, že se vězni nemůžou svévolně pohybovat ve věznici, i tak se může stát nějaký průšvih. Pak se rozdává v určitých čase jídlo, jako snídaně, svačiny atd.“

Studentka: Jak vypadá Vaše každodennost ve věznici? Jak vypadá Váš den?

Vězeňský dozorce – Respondent 3: „Ráno se vždycky přišlo, probíhalo rozdělení směny a rozhodlo se, kdo na jaký oddělení půjde. Začalo to teda hlavně ranním

sčítáním, což šel ranní inspektor, kterej je nejvyšší po ředitelovi, když tam třeba nebyl, obešel celou věznici a otevřela se každá cela a každého vězně musel fyzicky vidět, což jsem mu nikdy nezáviděl, protože každěj den chodí, a to Mírov velkej, každěj den chodit a počítat je za chvilku na hlavu. Po tom sčítáku byla vlastně snídane, vždycky šel kuchař s várnicema nebo s balíčkama nebo prostě co bylo a rozdával to po každé cele. Dopoledne mají vězni vždycky nějaký ty výchovný kurzy a my dohlížíme, pokud to není třeba sezení s psychologem, to jsme vzadu. Všude je vlastně doprovázíme, takže zavolají třeba potřebuju Jirku Nováka na středisko a my jdeme a musíme otevřít celu a dovést ho tam. Každěj den byl úplně stejnej a bylo to pořád dokola. Nebyla to špatná práce, ale strašnej stereotyp a z toho každému pak hrábne.“

Studentka: Jaká byla Vaše každodennost v práci? Co jste měla za povinnosti?

Probační úřednice, sociální kurátorka – Respondent 5: „Jednalo se kumulovanou funkci pracovala jsem z části jako probační úřednice a z části sociální kurátorka. Mojí povinností bylo postarat se o přicházející klienty a vyřešit jejich problémovou situaci. Většina případů byla stejná, jednalo se hodně o ublížení na zdraví druhé osoby, ale především hrály roli drogy. Je to hodně vyčerpávající práce, ještě k tomu, když jsou takhle dvě spojené, ale pokaždé jsme se snažili ze všech sil vyřešit daný problém. Jednala jsem i s oběťmi trestního činu. Každý den byl pro mě jiný i stejný zároveň, ale přestala jsem tu práci vykonávat z důvodu psychického přetížení, není lehké si vzít na svá bedra problémy jiných a zároveň je v dobrém vyřešit.“

4.3 Vězeňský a právní systém

Studentka: Jak podle Vás funguje vězeňský a právní systém?

Vězeňský dozorce – Respondent 1: „No tak není žádným tajemstvím, že se v některých věznicích potýkají s velkým personálním podstavem, mnohdy musí zvládnout zaměstnanci práci navíc. Ve vězeňství podle mého názoru chybí více finančních prostředků, což souvisí i s nižšími mzdami zaměstnanců a možná i proto se celkově uchazeči do tohoto zaměstnání nehrnou. Jakoby já jsem celkem spokojenej, navíc jsem nastoupil do vězeňské služby ve 21 letech, takže pro mě to byly dobrý peníze. (směje se). Ale v České republice jsou věznice přeplněné, počet vězňů neklesá a současně mi i přijde, že věznice chybí. Podle mého názoru by to chtělo ze strany vlády vytvořit nějakou dlouhodobou a perspektivní koncepci, která by snížila počet vězňů (např. alternativní tresty), ale i strategii k udržení a financování stálých zaměstnanců. Právní systém v České republice obecně považuju za dobrý, i když jako ve všem můžeme nalézt určité nedostatky. Největší problém vidím v délce soudního řízení. Nevím, zda je to přetížeností soudů nebo nějakými jinými faktory, ale soudní řízení, které se táhne třeba i deset let není pro justici dobrou reklamou. Chápu však, že některé soudní spory jsou velmi obsáhlé a popravdě bych soudcem být nechtěl.“

Studentka: Jaký je podle Vás náš právní a vězeňský systém?

Vězeňský dozorce – Respondent č. 3: „Nevím u nás měli na každé cele televizi, měli pohodu. Tohle, kdyby viděli lidi, kterým nějaký vězeň zabil někoho z rodiny, tak by se jim to asi nelíbilo. Mají tam až moc velkou pohodu. Jinak si myslím, že se dávají strašně malý tresty odnětí svobody, měli by to podle mě zpřísnit. A celkově by měli prostě všichni vězni pracovat a něco dělat, podle mě je to fakt prostě mírný.“

Studentka: Jak vnímáte z Vaší pozice právní, trestní systém?

Probační úřednice, Respondent 4: „Všechno je velmi náročný proces a je těžké nějak hodnotit právní systém. Podle mého názoru jsou tresty většinou dostačující, ale všechno trvá dlouho, všechny soudy a různá opatření. My se samozřejmě snažíme v této službě lidem pomoci, aby šlo všechno mimosoudní cestou, a docela se nám to i daří. Jediné, co opravdu vnímám jako takovou mezeru, že není o lidi po výkonu trestu postaráno, mimo samozřejmě nás, my se snažíme pomoci. Ale někdo nemá kde bydlet, kde pracovat, celkově se nemá, jak uživit a může dlouho trvat, než se zadaří a ten dotyčný si něco najde. Měli by podle mého názoru zřídit určitou službu, která by měla zajistit ubytování osob a nástup do nějakého zaměstnání, alespoň po nějakou dobu, co dotyčný opustí vězení. Ale na všechno být dotace nemohou. (směje se)“

Z výpovědí respondentů vychází, že nejsou zcela spokojeni s určitým vězeňským či právním systémem. Ať se to týče malého počtu personálu, chybějících finančních prostředků, či nedostatečně vysokých trestů. Ve výsledku jde hlavně o chybějící finanční prostředky a nepočtený personál.

4.4 Vnímání a vliv

Ve výzkumné části jsem se především zaměřila, na to, jaký vliv má tato profese na pracovníky, zda je nějakým způsobem ovlivňuje či ne. Jak jsem zmiňovala výše v kapitole 3.2 *Limity*, nebylo lehké participanty pořádně rozmluvit o svých pocitech. U žádného participanta nebyl problém v tom, že mi popíše svoji každodennost práce či jak se k dané práci dostal, ale jakmile byla položena osobnější otázka, každý odpovídal většinou stručně. Podobné odpovědi byly v tom, že jejich práce je psychicky náročná a vyčerpávající, nic

méně jako každá práce s lidmi. Všichni se přikláněli k tomu, že tu práci někdo vykonávat musí.

Studentka: Jak se na místě vězeňského dozorce cítíte? Máte pocit, že Vás práce nějakým způsobem ovlivňuje?

Vězeňský dozorce – Respondent 2: „Cítím se normálně, po sedmi letech jsem si už docela zvykl. Většinou, ten, kdo si na vězeňské prostředí nezvykne, rychle odchází – a to se stává docela často. Když jsem s vězni tak se soustředím se na práci. Nemohu si dovolit být nervózní nebo to na sobě nechat vidět. A jestli mě ovlivňuje... No docela jo, jsem uzavřenější, tvrdší a ráznější při jednání s druhými. Ale zas na druhou stranu jsem víc tolerantní a snažím se nevyletět kvůli blbostem, protože vím, že v práci řeším závažnější věci. Takže se spíš pousměju nad malichernostmi z běžného života“

Studentka: Cítíte, že Vás práce, kterou vykonáváte nějakým způsobem ovlivňuje, co se týče Vašeho soukromého života například?

Vězeňský dozorce – Respondent 1: „Sloužím u VS už poměrně dlouhou dobu, nikdo ani rodina mě od tohoto zaměstnání nikdy neodrazovala, spíše mě vždy podporovala. Spíš jsem pro ně takovej, jakože hustej. (směje) Jednou jedinkrát jsem od kamaráda slyšel, že nechápe, jak můžu být mezi takovýma lidma a být tak nějak normální, nakonec on skončil u policie a dělá primárně převozy do věznic. Nemůže se to tak brát, samozřejmě všichni to berou třeba jako nebezpečnou práci, ale pro mě je to prostě práce jako každá jiná, akorát je více vzrušující než práce za pokladnou v Bille. Je to určitý vliv na osobu, jakože na psychiku, jak už jsem říkal je to docela stereotyp.“

Studentka: Myslíte si, že Vás práce sociální kurátorky a probační úřednice nějakým způsobem ovlivnila?

Probační úřednice, sociální kurátorka – Respondent 5: „Určitě mě ovlivnila v nějaké změně v jednání s lidmi. Momentálně mám pohled na svět pragmatický a necítím žádnou velkou naivitu, ale cítím zbytečný soucit. Naučila jsem se nedávat najevo nervozitu, a to беру za docela velký bonus.“

Probační úřednice – Respondent 4: „Necítím žádné velké ovlivnění, ale když jste zmínila syndrom vyhoření, tak vlastně ano, lehce mě prostředí, ve kterém se pohybuji ovlivní, podle mě asi jako každého člověka, co takovou práci vykonává.“

Vliv, který na pracovníky působí je sám ovlivněn také tím, jak dlouho pracovníci svoji práci vykonávají. Respondenti z vězeňské služby práci vykonávali nebo stále vykonávají zhruba sedm let. Probační úřednice tuto profesi vykonává již dvanáct let a sociální kurátorka po patnácti letech ukončila svoji funkci. Ve výsledku sociální kurátorka byla ve své funkci nejdéle z mých respondentů, a bylo vidět, že je to člověk, který někdy pracoval s touto skupinou lidí. Nebála se otázek, byla rázná, upřímná a odpovídala velmi rychle a sebejistě. Postupem času také pracovník otupí ve smyslu, že si zvykne na určité prostředí a určité situace, které v práci zažívá. Podle mého názoru je důležité i to, zda se dobře cítí mezi svými spolupracovníky, protože pracovní kolektiv je důležitý. Všichni respondenti, co přispěli k mé práci byli s kolektivem spokojeni.

Závěr

Informace o vzniku vězeňství a jeho celkové historii až po současnost jsem získala především díky publikacím, které jsem použila v mé bakalářské práci. Můj osobní pohled na celou problematiku vězeňství, trestu odnětí svobody a na práci, kterou pracovníci vykonávají, se hodně rozvinul až po setkání a rozhovory s mými respondenty. I když se rozhovory a schůzky s respondenty nevydařily tak, jak bych si přála, tak i přesto mi to rozšířilo obzory a dovolilo mi to nahlédnout do takzvané, podle Girtlera, okrajové společnosti. Každý člověk má jinou povahu, má jiné cítění, může být empatický nebo naopak nemusí. Z mých respondentů na mě působila určitá jistota či sebevědomí, možná i ráznost, která jim pomáhá ve vykonávání jejich práce. Co se týče určitého pracovního vlivu na participanty, tak je nejvíce ovlivňovalo jejich prostředí. Vězeňské dozorce ovlivňuje prostředí věznic, které na ně působí díky řádu, který musí fungovat, jako že jsou sami uvězněné osoby. Probační úředníky, kteří mají vlastní pracoviště v prostorách kanceláře, ovlivňují spíše jejich klienti a klientky, a problémy které je potřeba řešit. I když respondenti našli nedostatky ve vězeňském a právním systému, věřím, že postupem času se bude chod vězeňství i práce s vězni či pachateli zdokonalovat. Vidím značný posun v tom, že moderní společnost nedovoluje porušovat lidská práva, ale naopak napomáhá lidem, aby se zpět začlenili do společnosti.

Seznam použitých zdrojů

1. CIALDINI, R. B. *Zbraně vlivu: Manipulační techniky a jak se jim bránit*. Jan Melvil Publishing, 2012. ISBN 978-80-87270-32-5.
2. CRESWELL, J. W., *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications, c2007. ISBN 978-1-4129-1606-6.
3. FOUCAULT, M.: *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN: 80-86019-96-9
4. FOUCAULT, M.: *Myšlení vnějšku*. 2. Praha: Herrmann & synové, 2003. ISBN 80-239-2454-0.
5. GIRTLER, R.: *Okrajové sociální kultury*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-27282.
6. MALÁ, D.: *Vězeňství po Česku*. Tišnov: Sursum, 2003. ISBN 80-7323-062—3
7. MALINA, J.: *Antropologický slovník*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0.
8. NEČAS, J.: *Adolf Kolínský: Český dozorce ve službách gestapa*. Praha 1: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2715-3.

9. STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
10. ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ, Dagmar DOUBRAVOVÁ a (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů*. 1. Praha: Portál, s.r.o, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
11. VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. Praha: Portál, s.r.o, 1999. ISBN 80-7178-678-0.
12. ZIMBARDO, P. G. *Moc a zlo: Sociálně psychologický pohled na svět*. Praha: Nadace Dagmar a Václava Havlových, 2005. ISBN 80-86181-80-4.

Použité internetové zdroje:

13. Každodennost – Sociologická encyklopedie. [online]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Ka%C5%BEdodennost>
14. Moc – MedKult. MedKult – média a kultura * mediální kultura * mediální a kulturní studia [online]. Copyright © 2020 MedKult. All rights reserved. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/moc/>
15. VSČR. Historie. [online]. Copyright © 2020 Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>
16. VSČR. Základní informace. [online]. Copyright © 2020 Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/>